

ΕΡΕΥΝΑ

ΤΗΣ ΔΟΞΑΣ
ΚΩΜΟΔΡΟΜΟΥ

Οι τελευταίες
φάσεις πριν
την απόδραση
όπως
τις ανακαλεί
στη μνήμη
του ο
συναγωνιστής
του Ανδρέας
Τοφιάς

Η ΑΠΟΔΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΚΡΑΤΗΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΚΚΙΝΟΤΡΙΜΙΘΙΑΣ

Πως ο Κ. Μάτσης ξεγέλασε τους Εγγλέζους μέρα μεσημέρι

Τοφιάς: Αν
ζούσε ο
Κυριάκος τα
πράγματα θα
ήταν σήμερα
διαφορετικά για
την Κύπρο

*Υποψήφια Διδάκτωρ
στο Τμήμα Ιστορίας
και Αρχαιολογίας στο
Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Σαν σήμερα 19 Νοεμβρίου του 1958, ο σταυραετός του Πενταδακτύλου, Κυριάκος Μάτσης άφησε την τελευταία του πνοή στο κρησφύγετό του στο Δίκωμο αρνούμενος να παραδοθεί στους Εγγλέζους στρατιώτες. Ήταν από τα δυναμικότερα στελέχη της Οργάνωσης. Αρχικά του ανατέθηκε ο τομέας Αμμοχώστου και η δημιουργία ομάδων κρούσεως. Τον Αύγουστο του 1955 ανέλαβε ως παγκύπριος σύνδεσμος μεταξύ Διγενή και τομεαρχών, καθώς και άλλων ως υπεύθυνος μεταφοράς οπλισμού και εφοδίων. Συ-

νελήφθηκε στις 9 Ιανουαρίου 1956 και κρατήθηκε στα κρατητήρια της Ομορφίτας όπου βασανίστηκε ανελέητα από τρεις Άγγλους ανακριτές με σκοπό να προδώσει τον Αρχηγό της ΕΟΚΑ Γεώργιο Γρίβα Διγενή. Δεν το κατάφεραν. Όπως δεν κατάφερε να τον λυγίσει ούτε ο Στρατάρχης Χάρνπινγκ, ο αποικιοκράτης κυβερνήτης. Διέθετε την πολιτική κρίση και την ικανότητα να κρίνει πιο ήταν το πραγματικό συμφέρον της Κύπρου. Ανυπόταχτος αλλά και σκεπτόμενος. Ο Κυριάκος Μάτσης μεταφέρθη-

κε αργότερα στα κρατητήρια της Κοκκινотριμιθιάς, εκεί όπου κρατήθηκαν κατά την τετραετία του απελευθερωτικού αγώνα, χωρίς δίκη, περισσότεροι από τρεις χιλιάδες αγωνιστές της ΕΟΚΑ. Είχε τον αριθμό κρατουμένου 196. Για τρεις περίπου μήνες Μάτσης και Τοφιάς συναντιούνταν, αφού διέμεναν σε παράγκες, η μια απέναντι από την άλλη. Ο Κυριάκος Μάτσης δραπετεύσε από τα Κρατητήρια Κοκκινотριμιθιάς, χαιρετώντας τον μάλιστα, καθώς εκείνη τη στιγμή στεκόταν έξω από την παράγκα του.

Για το συγκεκριμένο περιστατικό ο Ανδρέας Τοφιάς αναφέρει: «Μερικές εβδομάδες ενωρίτερα από το συγκλονιστικό για εμένα γεγονός της δραπετεύσης, είχα στείλει επιστολή/πρόσκληση να με επισκεφθούν στα Κρατητήρια οι κοινοί μας φίλοι, ο Σάββας Ξυστούρης και ο Παναής του Παντελή. Δικαιούμασταν ένα τέταρτο της ώρας να μας επισκεφθούν φίλοι και συγγενείς. Επέλεξα αυτούς τους δύο, γιατί ήθελα να τους μιλήσω για ανθρώπους που πρόδωσαν την Οργάνωση κι έπρεπε να προσέχουν. Ήθελα να

τους δω και για άλλα θέματα που αφορούσαν τη Λύση. Είχα λάβει την απάντησή τους ότι θα έρχονταν σε λίγες μέρες. Η ώρα που επέλεξε ο Κυριάκος να δραπετεύσει ήταν τη στιγμή που σχόλασαν οι εργάτες από τα Κρατητήρια, μπήκε ανάμεσά τους, ντυμένος κι αυτός εργάτης και κατόρθωσε να βγει εκτός των Κρατητηρίων χωρίς να γίνει αναληψτής από τους Άγγλους. Την ώρα εκείνη και χωρίς να γνωρίζω ότι θα έβγαине εκτός των Κρατητηρίων, τον φώναξα 'Κυριάκο, σε λίγες μέρες θα έρθουν οι Ξυστούρης και Παναής να μας επισκεφθούν'. 'Εντάξει', μου απάντησε, 'να τα πούμε'. Αυτή ήταν η τελευταία κουβέντα που κάμαμε. Δεν γνώριζα ότι δεν θα τον ξανάβλεπα. Αν ζούσε ο Κυριάκος Μάτσης, έτσι όπως ξεχώρισε τότε, σίγουρα θα ήταν πολύ διαφορετικά τα πράγματα για την Κύπρο».

Ο Γρίβας γνώριζε για την απόδραση

Την απόδραση του Κυριάκου Μάτση από την Κοκκινотριμιθιά περιγράφει και ο αδελφός του, Γιαννάκης: «Κατά την απόδραση επτά κρατουμένων από τα κρατητήρια της Κοκκινотριμιθιάς, στις 13 Σεπτεμβρίου 1956, ο Κυριά-

κος μου ανέθεσε το ρόλο του παρατηρητή της απόδρασης, για να είναι σίγουρος ότι η αυτή θα ήταν επιτυχής. Παρακολούθησα τους έξι να φεύγουν και ενημέρωσα τον Κυριάκο, ο οποίος όντας ο εμπνευστής της απόδρασης, αποφάσισε να δραπετεύσει τελευταίος. Δραπετεύσαν οι: Γιωργάλλας Μιχαήλ Θωμά-D.P. 15 από το Μαραθόβουνο, Συμεωνίδης Φειδίας Μιχαήλ-D.P. 264 από τα Λαγουδερά, Παπαχριστοφόρου Ευαγόρας-D.P. 209 από τον Κάτω Αμιάντο, Επαμεινώνδας Γιαννάκης-D.P. 191 από τον Πεδουλά, Λοΐζου Τεύκρος Θεοδώρου-D.P. 232 από το Καλό Χωριό Λεύκας και Αριστείδου Παναγιώτης-D.P. 220 από τους Εργάτες. Ο Κυριάκος είχε επικοινωνία με τον Αρχηγό Διγενή, ο οποίος έδωσε την συγκατάθεσή του για πραγματοποίηση αυτής της απόδρασης. Κατά την φυγή του συνάντησε τυχαία τον Τοφιά, χωρίς να του πει εκείνη τη στιγμή ότι δραπετεύε. Μετά τη δραπετεύση, ένα αυτοκίνητο τους μετέφερε ως ένα σημείο και από εκεί κατευθύνθηκαν με τα πόδια στα βουνά της Πιτσιλιάς. Οι επτά χωρίστηκαν και μαζί με τον Κυριάκο Μάτση παρέμειναν ο Γιαννάκης Επαμεινώνδας και ο Τεύκρος Λοΐζου. Αφού εγκατα-

στάθηκαν κάτω από μια συστάδα πεύκων, έναντι του χωριού Λαγουδερά, ο Κυριάκος απέστειλε τους Επαμεινώνδα και Λοΐζου να ζητήσουν συνάντηση με τον Γρηγόρη Αυξεντίου. Ο υπεύθυνος της ΕΟΚΑ στα Λαγουδερά, Μιχαλάκης Ελευθερίου, αρνείτο ότι γνώριζε σιδηρόποτε, με αποτέλεσμα τη δεύτερη μέρα, ο Κυριάκος να αναγκαστεί να του αποκαλύψει την ταυτότητά του. Ο Αυξεντίου μόλις έμαθε ποιος τον έψαχνε ζήτησε να οδηγήσουν τον Κυριάκο αμέσως κοντά του. Η συνάντηση των δύο εξελίχθηκε σε κλίμα μεγάλης συγκίνησης και εναγκαλισμών των δύο αδελφικών φίλων. Ο Κυριάκος και ο Γληόρης παρέμειναν στο Παλαιχώρι και μετά πήγαν στον Αγρό. Έπειτα, ο Κυριάκος έφυγε για τη Ζώδια και αργότερα για τον Καραβά, αναλαμβάνοντας επικεφαλής της ΕΟΚΑ στον Πενταδάκτυλο και την επαρχία Κερύνειας. Μόλις μαθεύτηκε η απόδραση των επτά κρατουμένων από τα Κρατητήρια της Κοκκινотριμιθιάς, ο βρετανός διευθυντής των Κρατητηρίων έτρεξε καταϊδρωμένος στην παράγκα μας και ρώτησε αμέσως: "Where is Matsis?" Κανένας δεν ανταποκρίθηκε και αμέσως ανιλήφθηκε την

απόδραση του Κυριάκου».

«Μα ποιος μα κόβει της Λατζιές»

Ο Γιαννάκης Μάτσης, συνεχίζει να περιγράφει ένα άλλο γεγονός: «Πρόσφατα επισκέφθηκα το κρησφύγετο της ΕΟΚΑ στην κορυφή της Παπούτσας στο Παλαιχώρι. Σε αυτό το κρησφύγετο έμειναν σημαντικοί αγωνιστές της ΕΟΚΑ. Τροφодότης του κρησφύγετου ήταν ο γέρο Κουφκής, ο οποίος όταν σε μια περίπτωση διέκρινε βρετανούς στρατιώτες στην περιοχή άρχισε να φωνάζει: «Μα ποιος μα κόβει τις λατζιές; Ποιος;». Τις λατζιές προηγουμένως είχε φροντίσει ο ίδιος να αποκόψει μερικώς για να δικαιολογήσει τις κραυγές του. Οι κραυγές και η φράση «Μα ποιος μα κόβει τις λατζιές...» ήταν το συνθηματικό για να ενημερωθούν ο Αυξεντίου και οι αγωνιστές για την άφιξη στα λημέρια τους βρετανών στρατιωτών. Ο Αυξεντίου μόλις άκουσε τον γέρο Κουφκή να φωνασκεί για τις λατζιές, διέταξε αμέσως αποχώρηση από την περιοχή». Σε μια άλλη περιγραφή, ο Γιαννάκης Μάτσης εξιστορεί: «Ο Γρηγόρης Αυξεντίου μου απέστειλε στα Κρατητήρια της Κοκκινотριμιθιάς τρισεπίστη επιστολή, στην οποία

περιέγραφε τον ηρωικό θάνατο του συντρόφου του Μιχαήλ Γιωργάλλα στη μάχη της Ζωοπηγής στις 31/12/1956. Ο Γιωργάλλας ήταν ένας από τους έξι που δραπετεύσαν με τον Κυριάκο Μάτση στις 13/9/1956. Την επιστολή έγραψε ο Γληόρης καθημένος σε μια μεγάλη πέτρα εκτός του κρησφύγετου της Παπούτσας. Μου ζήτησε να τη διαβάσω στους αδελφούς του Γιωργάλλα που ήταν μαζί μου στα Κρατητήρια κι αυτό έπραξα. Η συγκίνηση όλων μας, όταν διάβαζα την επιστολή στα κρατητήρια, ενώπιον των αδελφών του Μιχαήλ Γιωργάλλα, δεν περιγράφεται». Ο Αρχηγός Γεώργιος Γρίβας Διγενής, εξέδωσε διαταγή με την οποία εξήρθε τον ήρωα Μάτση: «Ο ηρωικός θάνατος του Κυριάκου Μάτση χαράσσει τον αιματοβαμμένο δρόμο, που κάθε αγωνιστή μας θα ακολουθήσει, για να αντιμετωπίσει τον τύραννο, με το δάκτυλο στην σκανδάλη και με τη σταθερά απόφαση να τον συντρίψει ή να πέσει ο ίδιος. Δείχνει σε κάθε Κύπριο Έλληνα τον δρόμο της τιμής και του καθήκοντος... Τέτοια λεβεντογενιά, με ηρωικούς νεκρούς και πτάνες αγωνιστές, ποτέ δε πεθαίνει, αλλά πάντα νικά. ΖΗΤΩ ΟΙ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΜΑΣ».